

Betrokkenheid als sleutelwoord

Actief leren met verhalend ontwerpen

Ellen Reehorst, Niche, tijdschrift voor het onderwijs in de biologie, 2000

Een onverwacht gesprek

Telefoon. Een biologiedocent die op het NIBI-congres meedeed aan de workshop Verhalend Ontwerpen. 'Ik ben in een tweede klas direct begonnen, en de leerlingen hebben vijf families gevormd. Nu heb ik nog een les of zes, en ik vraag me af hoe ik verder kan gaan..' 'Aha, u bent een wilde starter' flap ik eruit. 'Wat leuk dat u zo actief bent!'

Activiteit vraagt om betrokkenheid

Actief leren lijkt het toverwoord van het onderwijs te worden. Alsof er zoiets als passief leren zou kunnen bestaan. En terwijl activiteit nog helemaal niet hoeft te betekenen dat leerlingen veel leren. Activiteit begint, als het om onderwijs gaat, pas iets voor te stellen als het gekoppeld is aan betrokkenheid. Onderwijs dat raakt en uitdaagt - dat is het onderwijs dat je als leerling nooit meer vergeet. Wat kan verhalend ontwerpen hieraan bijdragen? Zouden leerlingen werkelijk zo makkelijk in een verhaal stappen en nog enthousiast en actief worden ook? Oordeel zelf nadat je het begin van een verhalend ontwerp aan den lijve hebt meegemaakt...

Klein didactisch experiment

Zo begon de workshop Verhalend ontwerpen tijdens de laatste NIBI-conferentie in Lunteren. Voor wie die workshop niet bijwoonde een impressie van het vervolg. Een conferentiezaal. De deelnemers zitten in groepjes. Niks bijzonders, zou je zeggen. Totdat ze de vraag krijgen om als groep een heuse dierenwinkel te beginnen. Niet zo'n gewone, maar een die nog niet bestaat. In heel korte tijd maakt elke groep een bedrijfsconcept, een assortiment en een plattegrond. En tijdens de presentatie blijkt dat veel van de ideeën uiterst kansrijk lijken. We kunnen ze hier dan ook helaas niet vermelden... Levert het betrokkenheid en activiteit, dit begin? De deelnemers vinden van wel. Het was ook duidelijk te zien: ellebogen op tafel, doordachte plannen en gepaste trots op het eigen ontwerp.

Ook in de andere workshop zitten de deelnemers in groepjes. Dit keer niet om een winkel te beginnen, maar om te ontdekken dat hun groepje een heel bijzondere familie is. Met een hoop gepraat en gelach wordt bedacht wie wie is. En na een half uur stellen de families zich aan elkaar voor. Aan de hand van het meest recente familieportret nog wel. Ook dit begin levert naast activiteit betrokkenheid op. Al was het maar van de docent die telefoneerde ...

Families en seks

Gelukkig was zijn start een stuk minder wild dan het leek. 'Ik wil de families gebruiken in de lessen over seksualiteit. Heel belangrijk vind ik dat het gaat over relaties en vertrouwen. En dat de leerlingen zich bewust inleven in een ander. Ik heb ze om te beginnen laten bedenken of ze, als het personage dat ze in hun familie voorstellen, homoseksueel of heteroseksueel zijn.'

Een goed doordacht verhaal

In een verhalend ontwerp worden leerlingen de hoofdpersonen van een door de docent bedacht verhaal. Bijvoorbeeld wanneer ze een dierenwinkel beginnen, of bij een familie blijken te horen. Of ze bedenken zelf de hoofdpersoon. Dat maakt het onderwijs spannend! Maar spannend alleen is lang niet genoeg. Daarom bedenk je als docent niet alleen een verrassend begin, maar ook een mooie verhaallijn. Bij de

dierenwinkel zou die er als volgt uit kunnen zien:

Episode 1 de oprichting van de winkel (assortiment, concept, Plattegrond)

Episode 2 de verzorging van de dieren (huisvesting, voeding, gedrag, gezondheid, voortplanting)

Episode 3 de hokken (ontwerp op schaal, technische realisatie)

Episode 4 bezoek van de milieu inspectie (opstellen van milieuzorgplan)

Episode 5 feestelijke opening

Let wel: het kan ook heel anders. In plaats van hokken bouwen een businessplan maken. Geen bezoek van de milieu-inspectie maar de eerste lastige klanten. En dan hebben we het nog maar even niet over de marketing en PR van de winkel.

De touwtjes in eigen handen

In een verhalend ontwerp lijkt het alsof de leerlingen alles zelf doen. Dat gevoel hebben leerlingen ook, en dat leidt vaak tot een uitbarsting van leerenergie. Maar in feite heeft de docent al van te voren de richting en de leeractiviteiten bepaald. Ga maar na: als je klas bestaat uit vijf families, wat zou er dan niet allemaal kunnen gebeuren... In Lunteren leverde deze vraag in korte tijd een indrukwekkende lijst. Er zit een erfelijke ziekte in de familie; als de erfenis van opa wordt verdeeld duikt er een onbekend kind op; het huis van de familie staat op gifgrond; een deel van de familie wil zo milieuvriendelijk mogelijk gaan leven; de vriendin van de dochter heeft relatieproblemen. Enzovoorts! Wat denkt u, zit er iets bij voor de docent aan de telefoon?

Bestaande ontwerpen zijn er genoeg

Verhalende ontwerpen zijn er in soorten en maten, op het lijf geschreven van de groep die ermee gaat werken. In het voortgezet onderwijs loopt dat nu van 1 ivbo tot 5 atheneum, maar ook kleuters en bijna afgestudeerde leraren in opleiding genieten van een goed verhalend ontwerp. Sommige ontwerpen zijn vakgebonden, andere vakoverstijgend. Hieronder een drietal voorbeelden. Uitgewerkte scenario's zijn te vinden in Scenario's voor actief leren. Wie wil voert ze uit, en zet ze naar eigen hand en klas.

De Otter (biologie)

Een bericht in de regionale krant: een vader en zijn dochter vonden sporen van een otter. De leerlingen vragen zich af wat hier zo bijzonder aan is, leveren deskundigen voor een forumdiscussie op de lokale TV en krijgen van Otterpark Aqualutra de uitnodiging om te bedenken hoe de omgeving van de school ottervriendelijk gemaakt kan worden.

De Dichter (biologie en nederlands)

Jeroen erft het bureau van zijn Opa. En vindt daarin tot zijn verbazing een bundeltje natuurgedichten. Door Opa verzameld en voor een deel zelfs door hem geschreven. Jeroen schrijft zijn eerste gedicht, en trekt de natuur in. Uiteindelijk is hij zo gegrepen dat hij besluit zijn mooiste gedichten op ansichtkaarten uit te geven.

De Duurzame Woonwijk (vakoverstijgend)

Er wordt gewerkt aan plannen voor een nieuwe woonwijk. De wethouder van Ruimtelijke Ordening vraagt hulp. Zouden de leerlingen hem kunnen adviseren hoe dit de duurzaamste wijk van Nederland zou kunnen worden? De leerlingen richten adviesbureaus op en maken op basis van eigen onderzoek een goed onderbouwd ontwerp.

Eigen ontwerpen zijn vaak veel mooier

Bestaande scenario's leveren een aardige kans op succesvolle uitvoering. Maar minstens zo bevredigend, zo vinden veel docenten, is het om je eigen ontwerpen te maken. Wie dat wil leren heeft veel aan een ontwerpcurcus. Daarin werk je aan je eerste eigen verhalende ontwerp. En maak je je maar liefst zeven activerende didactische principes eigen. Samen vormen die verhalend ontwerpen en elk afzonderlijk zijn ze goed bruikbaar in reguliere lessen. Trouwens, wie durft kan ook gewoon vast beginnen...

Afloop onbekend

Na enig heen en weer praten trekt de opbellende docent zijn conclusies. 'Ik denk dat ik de leerlingen per les een nieuw probleem voorschotel. Zo van: de puber in de familie is ongelukkig verliefd, hoe merkt de familie dat en wat raden ze hem aan? En: een goede vriend van de familie vertelt dat hij homoseksueel is. Hoe reageert de familie? Misschien laat ik het ze de ene keer uitspelen, en de andere keer opschrijven. Ideeën genoeg om nog lessen vooruit te kunnen!' En daarmee eindigde het gesprek. Jammer dat ik niet even om een hoekje kan kijken. Maar de docent heeft beloofd nog eens te bellen. Misschien vraag ik hem dan wel er een artikeltje over te schrijven...